

**OPISKELIJOIDEN KOKEMUKSIA ERITYISESTÄ TUESTA
AMMATILLISESSA KOULUTUKSESSA**

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomikoulutus

syksy 2021

Heidi Juntunen

Sosionomikoulutus

Tekijä Heidi Juntunen

Työn nimi Opiskelijoiden kokemuksia erityisestä tuesta ammatillisessa koulutuksessa

Ohjaaja Liisa Harakkamäki

Tiivistelmä

Vuosi 2021

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada kokemustietoa erityistä tukea saavien opiskelijoiden kokemuksista ammatillisessa koulutuksessa. Työn tilaajana toimi eteläsuomalainen ammattiopisto, joka hyödyntää saatua tietoa erityistä tukea saavien opiskelijoiden opetuksen ja ohjauksen kehittämiseksi. Opinnäytetyössä selvitettiin, mitä erityistä tukea saavat opiskelijat ajattelevat erityisen tuen tarkoittavan, millaista erityistä tukea he kokevat saavansa opinnoissaan sekä millaista tukea he toivoisivat saavansa.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja sen aineisto kerättiin teemahaastatteluin. Tutkimukseen osallistui seitsemän erityistä tukea saavaa opiskelijaa, osa integroitua opiskelijoita ja osa pienryhmässä opiskelevia. Aineisto litteroitiin ja analysoitiin abduktiivisella sisällönanalyysillä. Keskeisiä käsitteitä olivat osallisuus, sosiaalipedagogiikka, erityinen tuki ja opiskelu.

Tutkimustulosten mukaan suurin osa opiskelijoista osaa kuvata hyvin erityisen tuen tarkoitusta. Sen kuvataan tarkoittavan mm. oppimisvaikeuksien huomioon ottamista, opintojen etenemisen tarkempaa seurantaa sekä yleisesti enemmän opiskelijoiden tarpeiden huomioimista. Kokemuksissa saadusta erityisestä tuesta oli melko paljon eroavuuksia. Pääosin opiskelijat olivat kuitenkin tyytyväisiä saamaansa tukeen. Toiveet tuesta liittyivät eniten siihen, että opiskelijoita kuunneltaisiin enemmän ja että opetus- ja ohjaushenkilöstöllä olisi enemmän aikaa määritellä tuen tarpeita ja antaa tukea. Opiskelijoita tuleekin osallistaa enemmän sekä tuen tarpeiden määrittelyyn että tuen toteutukseen. Erityisen tuen laadukas toteutus vaatii sitoutumista koko opetus- ja ohjaushenkilöstöltä, ja opetusta tulee kehittää entistä enemmän ohjaukselliseen suuntaan.

Avainsanat erityisopiskelijat, ammattioppilaitos, osallisuus, erityispedagogiikka

Sivut 35 sivua ja liitteitä 3 sivua

The aim of this thesis was to gain empirical data of the experiences of students receiving special support in vocational education. The thesis was commissioned by a vocational school in southern Finland. The gained data will help them to develop the teaching and guidance of students receiving special support. The thesis explored what the students receiving specific support think the special support means, what kind of special support they feel they receive during their studies, and what kind of support they would like to get.

The thesis was implemented as a qualitative study and the material was collected by theme interviews. The study involved seven students receiving special support, some from an integrated group and some who study in a small group. The material was transcribed and analyzed by abductive content analysis. Key concepts in the thesis were inclusion, social pedagogy, special support and studying.

According to the thesis results, most of the students can describe the purpose of special support, i.e. taking various learning difficulties into account, enhanced monitoring of the study progress and more consideration of the students' needs in general. The experiences of received special support varied quite a lot. Nevertheless, the students were mostly satisfied with the support they had received. According to the results, the students' expectations were mainly related to the wish that students would be listened to more often, and that the teaching and support staff would have more time to determine the support needs and to implement the support. The students must be more involved both in defining the support needs and in the implementation of the support. High-quality implementation of special support requires the commitment of all teaching and support staff; and teaching must be developed to include more features of guidance.

Keywords students with special needs, vocational school, inclusion, special pedagogy

Pages 35 pages and appendices 3 pages

Sisälllys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön työelämäyhteytenä ammattiopisto	2
3	Tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset.....	3
3.1	Eriytinen tuki ammatillisessa koulutuksessa	3
3.2	Ammatillinen erityisopettajuus	6
3.3	Osallisuus ja syrjäytymisen ehkäisy ammatillisessa koulutuksessa.....	7
4	Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmät.....	9
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	9
4.2	Aineiston hankinta teemahaastatteluilla.....	10
4.3	Aineiston analyysi	12
4.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	14
5	Tulokset ja johtopäätökset	15
5.1	Tuki opiskelijoiden määrittelemänä	16
5.2	Tuki käytännössä.....	17
5.2.1	Vaikutusmahdollisuudet tuen muotoihin ja toteutukseen.....	18
5.2.2	Tuen toteutuminen	20
5.2.3	Hyvä opettajuus	22
5.2.4	Toiveet tuesta.....	24
5.3	Osallisuus ja yhteisöllisyys	26
5.3.1	Ryhmän haasteet ja mahdollisuudet	27
5.3.2	Minäkuvan vahvistaminen	28
6	Pohdinta	29
	Lähteet.....	32

Kuvat, taulukot ja kaavat

Taulukko 1 Analyysin vaihe.....	13
---------------------------------	----

Liitteet

Liite 1 Aineistonhallintasuunnitelma

Liite 2 Saatekirje

Liite 3 Haastattelurunko

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on opiskelijoiden kokemukset erityisestä tuesta ammatillisessa koulutuksessa. Aihe on yhteiskunnallisestikin tärkeä ja ajankohtainen, sillä lisääntyvän erityisen tuen tarpeen ja ammatillisen koulutuksen reformin myötä myös erityisopetusta tulee kehittää. Koska jokainen on oman elämänsä asiantuntija, mikä olisikaan parempi tapa etsiä tietoa erityisen tuen saajien tarpeista ja kokemuksista kuin kysyä heiltä itseltään? Tästä tutkimuksesta saatavaa tietoa voidaan myös soveltaa muussa sosiaalityössä, erityisesti sosiaalihuoltolain mukaan erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kohtaamisessa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 § 3). Opinnäyte syntyi kiinnostuksesta siihen, miten opiskelijat itse kokevat saamansa tuen ja miten sitä voisi kokemusten perusteella kehittää toimimaan entistä paremmin. Koska opinnäytetyön yhteistyöoppilaitoksessa pyritään aktiivisesti erityisopetuksen kehittämiseen, tarve tutkimukselle opiskelijoiden kokemuksista oli merkittävä.

Vuonna 2018 tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 23 500 sai erityisopetusta ja erityisen tuen tarve kasvaa. Erityisopetuksen piirissä oli peräti 10,2 % tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Integroituina muiden opiskelijoiden ryhmiin vuonna 2018 oli 83 % erityisen tuen opiskelijoista. (Tilastokeskus, 2020) Erityinen tuki on tarkoitettu opiskelijoille, jotka tarvitset pitkäaikaista tai säännöllistä tukea oppimiseen esimerkiksi oppimisvaikeuksien, sairauden, vamman tai jonkin muun syyn vuoksi. Opintoihin saatava erityinen tuki tähtää siihen, että opiskelija kykenisi saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. (OPH, n.d.)

Opinnäytetyön tavoitteena on saada ajankohtaista tietoa siitä, mitä erityistä tukea saavat opiskelijat ajattelevat erityisen tuen tarkoittavan, millaista erityistä tukea he kokevat saavansa opinnoissaan sekä millaista tukea he toivoisivat saavansa. Opinnäytetyön tilaajan tavoitteena oli saada kokemustietoa, jota voi hyödyntää erityisen tuen saajien opetuksen ja ohjauksen kehittämisessä. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat ” Mitä erityinen tuki tarkoittaa?”, ”Millaista tukea erityisen tuen saajat kokevat saavansa opintojen aikana?” sekä ”Millaista tukea erityisen tuen saajat haluaisivat saada?”

2 Opinnäytetyön työelämäyhteytenä ammattiopisto

Ammatillinen koulutus on toisen asteen koulutusmuoto, jonka päämääränä on kasvattaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista ja edistää työllisyyttä (Käräoja, 2018, s. 1). Erityisen tuen tavoitteena ammatillisessa koulutuksessa on tarjota yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet ja tasa-arvoiset mahdollisuudet mielekkääseen elämään kaikille nuorille (OPH, 2018, s. 1). Erityisen tuen päätös on hallinnollinen asiakirja, josta on myös mahdollisuus tehdä oikaisuvaatimus aluehallintavirastoon. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta. Opiskelijaa ja hänen huoltajaansa tai laillista edustajaansa tulee kuulla ennen päätösten tekemistä ja lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee kirjata henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS) opiskelijalle tarjottavan erityisen tuen sisältö. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 § 64)

HOKSin, eli henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman, ja erityisen tuen suunnitelman tavoitteena on suunnitelmallinen pedagoginen tuki sekä erityiset opetus- ja opiskelijajärjestelyt. Suunnitelmallinen pedagoginen tuki tarkoittaa pedagogisia ratkaisuja, kuten opetus- ja ohjausmenetelmiä, oppimateriaalia, arviointia, työskentelytapoja, oppimiseen käytettävää aikaa, apuvälineitä, vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä ja oppimisympäristöön liittyvää tukea, jolla tuetaan opiskelijan oppimista. Erityiset opetus- ja opiskelijajärjestelyt tarkoittavat esimerkiksi yksilöllisiä tila-, aika- ja ohjausjärjestelyjä, kuten lisättyä pienryhmä- ja yksilöohjausta ja ohjaus-, sekä tuki- ja kuntoutuspalvelujen järjestämistä. (Eskola & Raudasoja, 2018, s. 13) Tämä tarkoittaa käytännössä esimerkiksi rauhallisen oppimisympäristön järjestämistä, muistilappujen kirjoittamista sekä kuvallisten ohjeiden tarjoamista.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimii eteläsuomalainen ammattiopisto, jossa opiskelee runsaasti erityisen tuen saajia. Tämä asettaa haasteita opetuksen ja ohjauksen suunnitteluun, minkä vuoksi opinnäytetyö tuo tarvittavaa lisätietoa opiskelijoiden kokemuksista ja näin edesauttaa toiminnan kehittämistä. Yhdellä erityisopettajalla on usein vastuullaan useita kymmeniä opiskelijoita, joten myös ammatillisten ohjaajien rooli opiskelijoiden opintojen etenemisessä on merkittävä. Ammatillisina ohjaajina toimii usein alakohtaista substanssiosaamista omaavia henkilöitä, joilla ei välttämättä ole kasvatus- ja ohjausalan koulutusta, joten opiskelijoilta suoraan saatu tieto ohjauksen ja tuen tarpeista on

tärkeää (Löf, 2020). Tämä opinnäytetyö on keskittynyt nimenomaan ammatillista perustutkintoa opiskeleviin.

3 Tietoperusta ja aikaisemmat tutkimukset

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet liittyvät sosiaalipedagogiikkaan, erityiseen tukeen, osallisuuteen sekä opiskeluun. Myös syrjäytymisen ehkäisy on yksi lähtökohta aiheen tutkinnassa, sillä hyvin toteutettu erityisopetus ja -ohjaus mahdollistaa opiskelijan valmistumisen ammattiin ja tukee yhteiskuntaan integroitumista. Mikäli tuen tarpeita ei riittävästi tunnisteta tai opiskelija ei jostain syystä saa tarvitsemaansa tukea, riski opintojen keskeyttämiseen on suuri ja opiskelijoiden kiinnittyminen yhteiskuntaan heikkenee (Myllyniemi & Kiilakoski, 2017, s. 46).

Aiempiä tutkimuksia erityisen tuen saajien kokemuksista ammatillisessa koulutuksessa löytyi huomattavasti vähemmän kuin perusopetusasteen vastaavia, joten siitäkin syystä aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Opinnäytetyön tutkimustiedon lähteenä sekä vertailukohtana opinnäytetyön tuloksille toimi erityisesti Marita Hietasen pro gradu -tutkielma (2009) erityisestä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kokemuksista ammatillisessa koulutuksessa (Hietanen, 2009). Vaikka tutkimus onkin vuodelta 2009, tuen tarpeet kuvastuivat tutkimuksessa hyvin samankaltaisina kuin tänäkin päivänä. Lisäksi perehdyin opinnäytetyöhön, jonka kehittämistyön aiheena oli erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymisen tukeminen (Ketonen, 2018). Ketosen opinnäytetyö antoi näkökulmaa ja vertailupohjaa tälle tutkimukselle nimenomaan oppimisvaikeuksien, syrjäytymisen ja valmistumisen jälkeen työelämään pääsyn suhteen. Urpo Kovalaisen opinnäytetyön avulla taasen pystyin tarkastelemaan tutkimuskysymyksiä opettajuuden muutoksen näkökulmasta (Kovalainen, 2018). Lisäksi opinnäytetyö osallisuuden ja yhteisöllisyyden kasvattamisesta perusasteen opinnoissa toi näkökulmaa oppilaitoskulttuurin merkityksestä (Enoranta & Jokela, 2019).

3.1 Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

On tärkeää määritellä, mitä tarkoitetaan erityisellä tuella ammatillisissa oppilaitoksissa, mitä ovat mahdolliset syyt erityisen tuen hakemiseen, mitä tukea on myönnetty sekä millaista

tukea erityisen tuen saaja voi yleisesti saada. Toki tuen määrässä ja muodoissa on oppilaitoskohtaisia eroja. Osallisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyn merkitys on otettava huomioon opiskelijan erityistä tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa sekä kiinnittää laajalaisesti huomiota myös opiskelijan elämänhallintaan liittyviin teemoihin sekä niiden mahdollisiin haasteisiin. Myös erityisopetuksen käsitteisiin ja sisältöön tulee perehtyä ymmärtääkseen opetukseen liittyviä teemoja erityisen tuen saajien kokemuksiin nojaten. On otettava huomioon myös se, että opettajien tulee kehittää omaa työskentelyotettaan opettajakeskeisyydestä opettamiseen, ohjaamiseen, opiskelijan oppimiseen ja hänen osaamisensa kehittämiseen. (Honkanen & Nuutila, 2018, s. 47)

Erytynen tuki on kiinteä osa ammatillisen koulutuksen järjestelmää ja sen perusteet löytyvät ammatillisen koulutuksen lainsäädännöstä. Se toteutetaan osana opiskelijan ammatillista koulutusta henkilökohtaisen kehittämissuunnitelman (HOKS) mukaisesti. (Eskola & Raudasoja, 2018, s. 8) Lain mukaan opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vammaan, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä tukea opintoihin tutkinnon perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten saavuttamiseksi. Erytynen tuki tarkoittaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityistä opetus- tai opiskelijajärjestelyjä, jotka perustuvat opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin. Tuen antamisesta opiskelijalle päättää koulutuksen järjestäjä. Opiskelijaa ja alaikäisen opiskelijan huoltajaa tai laillista edustajaa on kuultava ennen päätöksen tekemistä. Koulutuksen järjestäjän tulee kirjata henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan eli HOKSiin opiskelijalle tarjottavan erityisen tuen sisältö ja myös mahdollinen osaamisen arvioinnin mukauttaminen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017 § 64)

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on esteettömyys sekä inklusio, jolloin mahdollisimman moni erityisen tuen saaja opiskelee samoissa oppilaitoksissa ja ryhmissä kuin ne opiskelijat, jotka eivät tarvitse erityistä tukea (Kepanen & Seppälä, 2018, s. 17). Esteettömyydestä puhuttaessa tulee muistaa paitsi fyysinen tilojen esteettömyys, yhtä tärkeänä myös asenteellinen ja sosiaalinen esteettömyys: jokaisen tulee kokea tulevansa hyväksytyksi omana itsenään ja olevansa tärkeä osa opiskeluyhteisöä. Inklusioon perustuva yhteistyö ja erityisopettajien konsultoiva rooli hyödyttää kaikkia opiskelijoita sekä tukee

opettajia huomioimaan jokaisen opiskelijan omana yksilönään (Long ym., 2007, ss. 500–501).

Opiskelijoiden tuen tarpeet pyritään kartoittamaan opintojen alussa ja myös säännöllisin väliajoin koko opintojen ajan. Koulutuksen alussa tehdään usein erilaisia alkukartoituksia, joissa selvitetään opiskelijan osaamista ja tuen tarpeita. Käytössä on yleisesti ainakin erilaisia oppimisvalmiuksia mittaavia seuloja liittyen esimerkiksi matematiikkaan, kirjoittamiseen ja lukemiseen, hahmottamiseen sekä kielitaitoon (OPH, 2018, s. 1). Näitä samoja kartoituksia on käytössä myös opinnäytetyön tilaajan toimintaympäristössä. Näiden alkukartoitusten avulla voidaan saada tietoa opiskelijan haasteista, minkä jälkeen keskusteluin voidaan selvittää lisää mahdollista erityisen tuen tarvetta. Esimerkiksi lukivaikeuteen liittyy myös työmuistin, matematiikan ja toiminnanohjauksen vaikeuksia. Työmuisti kuormittuu, kun lukeminen on hidasta. Laskusääntöjen ja tehtävien ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Ongelmia voi olla kertotaulujen ymmärtämisessä ja muistamisessa, desimaali- ja murtolukujen hahmottamisessa sekä geometriassa. (Hietanen, 2009, s. 45)

Oppimisvaikeuksia ovat esimerkiksi lukivaikeudet, matemaattiset vaikeudet, tarkkaavuuden vaikeudet, hahmotusvaikeudet, motoriset erityisvaikeudet sekä kielelliset erityisvaikeudet (Erilaisen oppijoiden liitto ry, n.d.). Tunnistamattomina ja hoitamattomina oppimisvaikeudet voivat johtaa syrjäytymiseen, jolla on haitallisia vaikutuksia sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla. Tämän vuoksi on tärkeää tunnistaa oppimisvaikeudet viimeistään toiselle asteelle siirryttäessä. Tähän tarkoitukseen on ainakin aiemmin mainitsemani lähtötasoa kartoittavat testit. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tuen saaminen vaikeuksiin helpottaa opiskelijan oppimista ja voimaantumisen kautta osallisuuden kasvamista. (Gullman ym., 2011, s. 5)

Opiskelijalle laaditun henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman eli HOKSin tulee sisältää opetuksen ja kuntoutuksen tavoitteiden ja sisältöjen lisäksi opetusmenetelmien valintaa, opiskeluhuollon suunnittelua, tukipalveluiden järjestämistä sekä seuranta- ja arviointimenetelmiä (Ketonen, 2018, s. 14). Tyypillisiä ammatillisen koulutuksen erityisen tuen tukimuotoja ovat esimerkiksi tehtävien pilkkominen pienempiin osiin, käytännönläheinen opettaminen, rauhallisen työskentely-ympäristön järjestäminen, kuvalliset ohjeet ja muistilaput sekä tehtävien suunnittelu kirjallisesti (OPH, 2018, s. 2).

Lisäksi on erilaisia oppimispajoja, kuten Treenaamo, jossa opiskelija voi tarvittaessa suorittaa opintojaan tuetusti (PAEK, n.d).

3.2 Ammatillinen erityisopettajuus

Koska ammatillinen erityisopettaja vastaa opiskelijan tuen määrittelystä ja toteutuksesta, on olennaista ymmärtää ammatillisen erityisopettajuuden käsitettä ja sisältöä. Ammatillisen erityisopettajuuden sisällöt voidaan jakaa seuraaviin osiin: henkilökohtaistaminen, tuen tarpeiden tunnistaminen, henkilökohtaisen kehittämissuunnitelman laadinta, pedagogisen tuen suunnittelu, toteutus ja arviointi, hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen, oppimisen ja osaamisen arviointi, työelämäyhteistyö, yhteistyö, ohjaus ja konsultaatio, monialainen yhteistyö moniammatillisissa yhteistyöverkostoissa sekä suunnittelu- ja kehittämistehtävät (Eskola & Raudasoja, 2018, s. 14). Ammatillinen erityisopettaja tekee tiivistä yhteistyötä sekä alaopettajien että yhteisten aineiden opettajien kanssa. On tärkeää, että tieto HOKSiin kirjatusta erityisestä tuesta tavoittaa kaikki opiskelijaa opettavat opettajat. Opettajat kuitenkin tarvitsisivat enemmän ohjeita, tapoja ja menetelmiä tukitoimien yksilölliseen toteuttamiseen ja tästä syystä ammatillisia opettajia tulisikin kouluttaa enemmän erityisen tuen järjestämiseen. (Honkanen & Nuutila, 2018, s. 47)

Koska opinnäytetyön lähtökohtana oli tuottaa tietoa opiskelijoiden kokemuksista erityisestä tuesta ja tätä kautta saada tietoa erityisen tuen saajien opetuksen ja ohjauksen sekä arjen työkalujen kehittämistyöhön, pidän tärkeänä nostaa esiin myös sosiokulttuurisen innostamisen menetelmän. Ammatillisessa koulutuksessa näkökulman tulisi olla opiskelijälähtöinen. Yksilölliset ja realistiset tavoitteet arjen toiminnassa tuottavat onnistumisen kokemuksia ja sitä kautta voimaantumista ja valtaistumista oman elämän päätöksissä. Tästä syystä sosiokulttuurisen innostamisen voidaan todeta soveltuvan sosiaalialan lisäksi paljon laajemmallekin kentälle, kuten opetuksen ja ohjauksen toimintatavaksi ammatilliseen oppilaitokseen. (Martikainen & Turunen, 2015, s. 81) Innostamisen perusidean voi tiivistää kolmeen elementtiin. Sosiaalinen toiminta tukee ja vahvistaa yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä sekä kannustaa osallisuuteen. Kasvatuksellinen toiminta tukee osallistujien henkilökohtaisia kasvuprosesseja ja kulttuurinen toiminta taas herättelee ihmisissä piilevää luovuutta. (Nivala & Rynnänen, 2019, s. 207) Nämä elementit erottavat sosiokulttuurisen innostamisen ”puuhastelusta”.

Innostajana toimivan erityisopettajan ammatillisia vaatimuksia ovat luovuus, sosiaaliset taidot, spontaanisuus ja ilmaisun herkkyyt. Innostajaopettajalla tulee myös olla kyky ratkaista konfliktitilanteita sekä vähentää ryhmän jännitteitä. On myös ymmärrettävä ihmissuhteiden luonne ja merkitys. Lisäksi innostajan on luotettava ryhmänsä kykyyn ratkoa ongelmia. Ei voi myöskään innostaa, jos ei itse ole innostunut. (Kurki, 2000, ss. 81–86) Tämä tuleekin ottaa huomioon kehittämistyössä, sillä nyky-yhteiskunnassa ammatillisten opettajien ammatti on suuntautunut yhä enemmän innostamiseen ja oppimiseen ohjaamiseen, valmentajamaiseen otteeseen, ja jäänteet aiemmasta ”tiedon kaatamisesta opiskelijoiden päälle” tai ”kalvosulkeisten” pitämisestä ovat häviämässä (Kovalainen, 2018, s. 34).

3.3 Osallisuus ja syrjäytymisen ehkäisy ammatillisessa koulutuksessa

Osallisuus toteutuu ihmisen ja yhteisön välisessä suhteessa, kun ihminen on osa, toimii osana ja kokee olevansa osa yhteisöä (Nivala & Ryyänen, 2019, s. 138). Tässä opinnäytetyössä perehdyn erityisesti opiskelijoiden ja henkilökunnan muodostamaan yhteisöön. Osallisuuden kokemukset kytkeytyvät osallistujan ihmiskäsitykseen, henkilökohtaiseen elämismaailmaan, identiteettiin ja henkilöä ympäröiviin verkostoihin. Osallisuus on siis keskeinen yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen liittyvä käsite. Osallisuuden kokemukset rakentuvat pienistä arjen asioista, kuten kuulluksi tulemisesta, sosiaalisista suhteista, omista asioista päättämisestä ja kohtaamisista. (Martikainen & Turunen, 2015, s. 76)

Sosiaalipedagogiset ajattelu- ja toimintatavat vahvistavat sosiaalista luottamusta ja toimintakykyä, jotka ovat keskeisiä roolissa sekä opinnoissa viihtymisen, opintomenestyksen, terveyden ja hyvinvoinnin sekä yhteiskuntaan integroitumisen toteutumisessa (OPH, 2018, s. 10). Osallisuuden syntymisen kannalta on olennaista, että yksilöllä on vaikuttamismahdollisuus ja tunne siitä, että tulee kuulluksi. Osallisuuden edistäminen sosiaalipedagogisessa toiminnassa on pääosin ihmisen kasvun tukemista yhteisöjen jäsenenä. Osallisuutta vahvistava toiminta on tärkeää ottaa huomioon myös oppilaitoksessa, missä opiskelija viettää ison osan arkipäivistään. Osallisuuden kokeminen vaikuttaa merkittävästi opiskelijoiden itseluottamukseen, omakuvan positiivisuuteen tai negatiivisuuteen sekä yleiseen hyvinvointiin. Suomessa onkin herännyt positiivisen

pedagogiikan menetelmä, joka painottaa opiskelijoiden vahvuuksia sekä onnellisuuteen tähtäävää, opiskelijoita kannattelevaa hyvinvointia riskien kartoittamisen ja ongelmakeskeisyyden sijaan (Sandberg & Vuorinen, 2015, s. 13).

Sosiaalipedagogiikan rooli opetusmaailmassa on ollut melko pieni aina 2000- luvulle asti, mutta sen jälkeen sen oppeja on alettu viemään myös opetusmaailman tietoisuuteen. Sosiaalipedagogisesti suuntautunut opettaja osaa ottaa huomioon opiskelijoiden erilaisuuden sekä oppijoina että sosiaalisina toimijoina sekä se, että jokaisella opiskelijalla on erilaiset valmiudet esimerkiksi aloitteelliseen työskentelyyn, ryhmätoimintaan sekä itseohjautuvuuteen. Sosiaalipedagoginen rooli erityisen tehtävän näkökulmasta pyrkii esimerkiksi ehkäisemään ja hoitamaan opiskeluyhteisön sosiaalisia ongelmatilanteita. Tässä huomionarvoista onkin se, että kaikki oppilashuoltotyön toimijat voivat toimia sosiaalipedagogisella työotteella, eli esimerkiksi sekä opettajat, ohjaajat, opiskelijaterveydenhuolto, oppilaanohjaus ja kuraattorit. Sosiaalipedagoginen työote pystyisi avaamaan uusia mahdollisuuksia erityisen tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden erityisopetukseen. (Nivala & Rynnänen, 2019 ss. 239—243)

Osallisuuden vahvistaminen on pitkälti syrjäytymisen ehkäisyä, siksi sen tärkeys tulee ottaa huomioon ammatillisen koulutuksen opetuksessa ja ohjauksessa. Kaikilla tulisi olla mahdollisuus osallistua, kehittää ja ilmaista mielipiteensä. Osallistavaa työtettä toteuttaessaan työntekijän tulee hallita keskusteleva ja kuunteleva dialogisuus sekä oppimiseen ohjaaminen, eli se ettei tarjoa valmiita ratkaisuja. Tätä suuntausta korostetaan nyt ammatillisen koulutuksen opettajan työssä ja jo opettajien koulutuksessa entistä enemmän. (Tampereen ammattikorkeakoulu, 2020, ss. 48–54) Osallisuus toteutuu, kun osallistujalle syntyy toiminnassa voimaantuneen subjektin asema eli hänellä on aktiivisen toimijan ja tekijän, subjektin rooli toiminnan kaikissa vaiheissa, toiminnan loppuun asti. Yhteiskunnallisena suhteena osallisuudessa on kyse kiinnittymisestä eri yhteisöjen, kuten kouluyhteisön kautta, niihin yhteiskunnan toimintajärjestelmiin, jotka mahdollistavat ihmiselle tarpeiden tyydyttämisen, elämänlaadun, elämänhallinnan ja itsensä toteuttamisen yhteiskunnan jäsenenä (Nivala & Rynnänen, 2013, ss. 19–28).

Esimerkiksi mielenterveyden tai neuropsykiatristen häiriöiden kanssa kamppailevien opiskelijoiden elämäntilanne on usein muita nuoria haastavampi. Heillä myös hyvinvointia,

osallisuutta, terveyttä ja opiskelua vaarantavat tekijät ovat yleisempiä kuin muilla nuorilla. (Kannisto ym., 2019, s. 7) Siksikin osallisuutta vahvistava toiminta on tärkeää sisällyttää toimintaan myös oppilaitoksessa, missä opiskelija kuitenkin viettää ison osan arkipäivistään. Jo lainsäädäntö velvoittaa lasten ja nuorten osallisuuteen. Nuorten osallisuuden edistämisen velvoite ei koske ainoastaan kuntia, vaan myös kaikkea valtion avustamaa toimintaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.). Myös opettajien tehtäviin kuuluu vahvistaa opiskelijoiden vaikuttamisvalmiuksia ja lisätä ymmärrystä osallisuuden merkityksestä (Opetushallitus, n.d.). Osallistava toimintakulttuuri myös vähentää kiusaamista ja siksi sen menetelmiä tulisi entistä enemmän tuoda myös opetushenkilöstön koulutukseen. Osallistavan toimintakulttuurin rakentaminen alkaa oppilailta kerätyistä tiedoista, kehittämisideoista ja näkökulmista (Enoranta & Jokela, 2019, s. 18).

4 Tutkimustehtävä ja tutkimusmenetelmät

Tässä luvussa käsittelen opinnäytetyön tutkimustehtävää ja -menetelmiä. Lopuksi tarkastelen tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden toteutumista. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteeksi on määritelty tutkimuskohteen ymmärtäminen (Hirsijärvi ym. 2009, s. 170). Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluina, mikä antoi tilaa vapaammalle keskustelulle. Aihepiirit eli teemat määrittelin etukäteen. Valitsin teemahaastattelun siksi, että se antoi vastaajille mahdollisuuden muokata omaa vastaustaan tarvittaessa ja täten mahdollisti syvemmän tiedon saamista. Työssäni ohjaajana ammatillisessa koulutuksessa olen huomannut, että esimerkiksi keskittymisen vaikeus on ollut usein haasteena opiskelijoilla teetettävissä kirjallisissa opintojaksojen arvioinneissa. Teemahaastattelu kuitenkin tarjosi raamit keskustelulle.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on kerätä ajankohtaista ja realistista tietoa siitä, miten erityistä tukea saavat opiskelijat kokevat saamansa erityisen tuen, mitä he siitä ylipäättään ajattelevat ja mitä he tuelta toivoisivat. Tutkimuksessa saatua tietoa hyödynnetään erityisopetuksen kehittämisessä. Sitä voidaan hyödyntää myös koko ammattialan opetus- ja ohjaushenkilöstön arjen työkalujen kehittämisessä. Tilaajalla on vahva motivaatio toiminnan

kehittämiseen ja aito tahtotila tukea opiskelijoita valmistumaan ammattiin. Tähän tehtävään tarvitaan käytännön tietoa opiskelijoiden toiveista.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Mitä erityinen tuki tarkoittaa?
2. Millaista tukea erityisen tuen saajat kokevat saavansa opintojen aikana?
3. Millaista tukea erityisen tuen saajat haluaisivat saada?

4.2 Aineiston hankinta teemahaastatteluilla

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Tavoitteenani oli saada noin kaksikymmentä vapaaehtoista erityistä tukea saavaa opiskelijaa haastateltavaksi. COVID-19-pandemian aiheuttamien rajoitusten vuoksi haastattelin lopulta seitsemää opiskelijaa.

Teemahaastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten, valmiiksi muotoiltujen kysymysten avulla vaan väljemmin kohdentuen tiettyihin ennalta suunniteltuihin teemoihin, antaen tilaa opiskelijoiden vapaalle puheelle teemasta (Hirsjärvi & Hurme, 2000, ss. 66—67).

Menetelmän valintaa tuki myös se, että ennalta mietittyjen teemojen oli tarkoitus pitää keskustelun fokus teemoissa, joka on tärkeää etenkin neuropsykiatrisista oireyhtymistä kärsivien opiskelijoiden kanssa. Teemojen avulla pystyin pitämään haastatteluissa punaisen langan, silloin kun puhe alkoi kääntyä liiaksi tutkimuksen kannalta epäolennaisiin asioihin.

Pääteemat haastatteluissa olivat seuraavat:

- Hyvä tuen antaja
- Opintomenestys ja tuki
- Yhteisöllisyys ja osallisuus
- Erityisen tuen tarve ja merkitys.

Teemahaastattelu sijoittuu muodoltaan lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin.

Puolistrukturoituna teemahaastattelulle on ominaista se, että haastattelu kohdennetaan tiettyihin, ennalta määriteltyihin aihepiireihin, mutta on vapaampaa kuin strukturoidussa, täysin ennalta määritellyssä aineistonkeräysmenetelmässä. Ominaista on myös, että haastateltavilla on kaikilla kokemusta valituista teemoista. Haastattelu suunnataan siis tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin. Tutkijan tavoitteena ja haasteena onkin

ymmärtää kokemuksellinen ilmiö sellaisena kuin se on ja kuvata se niin, että se säilyttää oman merkitysyhteytensä muuttumatta tutkijan merkitysyhteydeksi. Tutkijan ei myöskään tule käyttää haastattelussa liian ohjaavia kysymyksiä, koska se voi siirtää vastausten painopisteen tutkittavan omista ajatuksista tutkijan näkemyksiin, jolloin tutkimuksen luotettavuus kärsii. (Hannila & Kyngäs, 2008, s. 4) Teemahaastattelun avulla vastaaminen helpottuu, ja se myös voi merkittävästi edistää vastausten ymmärtämistä. Mikäli tutkija ei ymmärrä haastateltavan elämäntilannetta, jonkin tietyn vastauksen merkitys saattaa jäädä hänelle ikuisiksi arvoitukseksi. Tutkijalla on kuitenkin teemahaastattelussa mahdollisuus kysyä lisää jonkin ilmenevän asian syitä ja taustatietoja. Monissa muissa tutkimustavoissa tutkijalla ei tätä mahdollisuutta ole. (Tuomi & Sarajarvi, 2006, ss. 75–77)

Tein haastatteluja varten tukea antavan kysymysrunгон, jossa oli teemoihin liittyviä avauskysymyksiä, jotka helpottivat haastattelun sujuvuutta (Liite 2). Haastattelin seitsemää erityisopiskelijaa, joista osa opiskeli integroituna ja osa pienryhmässä. Tällä halusin selvittää kokemuksia tuesta myös sen pohjalta, opiskeleeko erityisen tuen saaja integroidusti vai pienryhmässä. Teemahaastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltavilta opiskelijoilta pyydettiin kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen ja haastattelun nauhoittamiseen. Kaikki haastateltavat suhtautuivat haastattelupyynnöön positiivisesti, haastattelut kestivät puolesta tunnista pisimmillään tuntiin. Osa opiskelijoista oli alaikäikäisiä, jolloin pyysin suostumuksen haastatteluun myös opiskelijan huoltajalta tai lailliselta edustajalta Wilma- viestin välityksellä. Haastattelut toteutettiin luottamuksellisina yksilöhaastatteluina, jossa paikalla olivat vain haastattelija sekä opiskelija. Haastatteluja varten varasin oppilaitoksesta mahdollisimman rauhallisen tilan. Tilassa kuitenkin oli satunnaista liikettä henkilökunnan taholta, joka ajoittain hieman häiritsi keskustelua. Haastateltavat olivat kuitenkin hyvin motivoituneita, joten asiaan pystyttiin palaamaan pian häiriön jälkeen. Haastattelutilanteet äänitettiin. Vastaajien anonymiteetti säilyy opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa, eikä esimerkiksi sitaatteja personoitu, jotta vastaajan henkilöllisyys ei paljastuisi. Kun haastattelut oli kaikki tehty, litteroin aineiston loppuun ja aloitin abduktiivisen sisällönanalyysin.

4.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä on löytää tutkimusongelman kannalta olennaiset asiat, sillä aineisto pelkästään ei tarjoa valmiita vastauksia. Analyysiprosessin kulmakiviä ovat ajattelu ja kirjoittaminen. (Günther ym., n.d.) Tässä tutkimuksessa analysoin aineiston abduktiivisella sisällönanalyysillä, jossa tulokset muodostetaan aineiston ja teoreettisen viitekehyksen avulla. Abduktiivinen sisällönanalyysi etenee seuraavien vaiheiden kautta: redusointi eli aineiston pelkistäminen, klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, ss. 99, 110–114)

Laadullisen tutkimuksen aineistoa tarkastellaan usein mahdollisimman avoimesti esimerkiksi havainnoimalla, mitä aineisto kertoo tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston analyysin tarkoituksena on aineiston tiivistäminen ja nostaminen abstraktiotasolle. (Hannila & Kyngäs, 2008, s. 9) Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä oli perusteltu valinta, sillä tarkoitukseni oli lisätä erityisen tuen ymmärrettävyyttä ja sitä kautta lisätä aineistosta havaittujen seikkojen kehitysmahdollisuuksia eteenpäin käytännön tasolle. Kirjalliseen muotoon litteroitu materiaali säilytetään ainoastaan yksityisellä, lukitulla laitteella salasanallisen käyttäjätunnuksen takana, ensisijaisesti pilvessä. Tutkimuksessa noudatetaan GDPR tietosuojasetusta.

Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata tutkimusmateriaali tiivistetyssä, pelkistetyssä ja yleisessä muodossa, minkä jälkeen tutkimusaineistosta erotetaan samankaltaisuudet ja erilaisuudet. Sisällönanalyysissä tutkimusongelmaa valaisevat ryhmät nostetaan esiin aineistosta. Ensin on kuitenkin pyrittävä löytämään aineistosta tutkimuksen kannalta olennaiset asiat ja tämän jälkeen ne on eroteltava. Sen avulla on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä aineistossa. (Eskola & Suoranta 2014, s. 174) Analyysin tehtävänä on siis järjestellä, jaotella ja tiivistää aineisto niin, ettei mitään olennaista jää pois.

Aloitin analyysin kuuntelemalla haastattelut läpi ja litteroimalla ne. Näin kaikki materiaali oli helposti tarkasteltavissa. Litteroidun aineiston laajuus oli 68 sivua. Luin vielä haastatteluita läpi, jotta aineisto tulisi mahdollisimman hyvin tutuksi. Tutustuttuani riittävästi aineistoon, aloin kerätä tutkimuskysymyksiin liittyviä vastauksia ryhmiksi. Pyrin löytämään aineistosta

tekstiä ja sanoja, jotka liittyvät samaan asiaan ja tein näistä oman listauksen. Seuraavaksi näistä kaikista tutkimuskysymyksiin liittyvistä sanoista ja lauseista aloin redusoida, eli pelkistää tekstiä. Tässä vaiheessa kokonaisista lauseista pelkistettiin olennainen muutamaan sanaan. Nämä tekstit ja yksittäiset sanat listasin omiin ryhmiinsä. Esimerkkinä tekstin pätkät, jotka kuvasivat sitä, millaista tukea opiskelijat haluaisivat saada, koottiin yhteen otsikon ”Toive” alle.

Redusoinnin jälkeen etsin pelkistetyistä ilmauksista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, joista muotoutui alaluokkia, jotka nimesin kuvaamaan ilmauksista muodostuvaa kokonaisuutta. Yläluokiksi oli jo teemahaastattelun apukysymysrunkoa suunniteltaessa muotoutuneet luokat ”Osallisuus ja yhteisöllisyys” sekä ”Tuki”. Tämän jälkeen yhdistelin vielä muutaman alaluokan keskenään ja lopulta muodostuneet alaluokat yläluokkiin (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Analyysin vaihekuvausta

Osallisuus ja yhteisöllisyys			Tuki		
Tarve	Tunne	Sosiaaliset suhteet	Yhteishenki	Toive	Todellisuus
et ei jää yksin	et oisin vähä ulkopuolinen	ei tarvi kuunnella mitään semmosta	mahdollisimman rentoo	rauhallinen tila	en oo uskaltanu sanoo
ei mitään paineita	käyn täällä yksin tekeen hommia	sovin mukaan porukkaan	nähään vapaa-ajallaki	henkisenä tukena	mun pitäis jo osata
ois kaveri lähellä henkisenä tukena	niinku pitäis ymmärtää	saan olla semmonen ku oon	opettajienki kaa tullu toimeen	näytettäis konkreettisesti	skippas mut täysin
ollaan porukalla	se on vähän niin ja näin	en oo jaksanu nähä vaivaa	naamat vaihtunu nii ei oikein	puhutaan rauhallisesti	en pysy mukana
niitten pitäis ymmärtää	traumat kiusaamisesta	näyttää tuomitsevalta	koko ajan uusia tyyppejä	asia kerrallaan	ei mitään valittamista
mä pelkään et mulle huudetaan	nii miks mä ees meen sinne	kaikki ottanu ihan hyvin mukaan	ollaan aika erkaantuneita	kehut, ne tuo semmosta et okei mä osaan tän homman..	jatkuva vahvistaminen

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit ovat uskottavuus, vahvistettavuus, reflektiivisyys sekä siirrettävyys (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 128). Tutkimuksen uskottavuus tulee todennettua sillä, että olen itse työskennellyt jo pidempään ohjaustyössä tutkimusympäristössä, sekä lisäksi aiemman Hietasen (2009) tutkimuksen kanssa löytyneistä yhteneväisyyksistä. Vahvistettavuus on todennettavissa tutkimuksen eri vaiheiden taltioinneilla. Siirrettävyydellä tarkoitetaan tutkimuksen tulosten siirrettävyyttä samankaltaisiin olosuhteisiin, esimerkiksi antamalla osallistujista ja ympäristöstä kuvailevaa tietoa sopivasti, jotta lukija pystyy itse arvioimaan tulosten siirrettävyyttä. (Kylmä & Juvakka, 2007, ss. 128–129). Tämä toteutuu tutkimuksessa opiskelijoiden haasteiden ja ympäristön kuvailuna. Reflektiivisyys toteutuu omien lähtökohtien oltua selkeitä tutkimusta tehdessä, sekä myös oman toiminnan jatkuvana tarkasteluna.

Tutkimuksen eettinen perusta kiteytyy ihmisoikeuksiin. Opiskelijoilla oli oikeus kieltäytyä tutkimuksesta sekä keskeyttää haastattelunsa niin halutessaan. Tutkimuksen eettisyys varmistettiin myös sillä, että opiskelija tiesi, mistä tutkimuksessa on kyse, tutkimuksen tavoitteet sekä siinä käytettävät menetelmät. Tutkimustiedot ovat luottamuksellisia ja tutkimukseen osallistujien tulee pysyä nimettöminä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, ss. 128–129) Haastattelijana pyrin olemaan avoin ja välttämään ennako-oletuksia, en myöskään tulkinut opiskelijoiden vastauksia, vaan tarkensin kysymystä tarvittaessa. Onnistuin aikaansaamaan luottamuksellisen ilmapiirin, joten opiskelijat keskustelivat kanssani hyvinkin vapautuneesti ja avoimesti. Kaksi opiskelijoista hieman arasteli negatiivisten asioiden kertomista liittyen opettajien ohjaustapoihin, mutta muistutettuani heitä tutkimuksen anonymiteetistä sekä omasta vaitiolovelvollisuudestani, he vapautuivat puhumaan myös negatiivisista kokemuksista.

Koska olin tuttu henkilö ainakin suurelle osalle opiskelijoita, teemahaastattelu antoi sopivat raamit keskustelulle. Opiskelijat suhtautuivat haastatteluihin rennosti ja keskustelivat teemoista vapautuneesti. Koska tunsin entuudestaan toimintaympäristön ja toimintatavat, teemojen valitseminen oli vaivatonta. Tutkimusta toteuttaessa luottamus, ennakkoluulottomuus ja avoin dialogisuus olivat avainroolissa. Informoin opiskelijoita siitä, miten tutkimusaineistoa käytetään ja säilytetään niin, että tutkittavien tunnistetiedot

pysyvät salattuna. Haastattelutilanteesta pyrin luomaan rauhallisen. Omalla avoimella ja ennakkoluulottomalla asenteellani pyrin luomaan turvallisen ja luottamuksellisen suhteen opiskelijaan, jotta haastattelutilanne sujui mahdollisimman mutkattomasti.

5 Tulokset ja johtopäätökset

Tässä luvussa tarkastelen analyysin tuloksia ja niistä seuranneita johtopäätöksiä. Aineiston analyysin tulokset tukivat kaiken kaikkiaan aiempaa tutkimustietoa. Kunkin opiskelijan oppimisedellytykset määräytyvät yksilön geneettisen perimän ja ulkoisten tekijöiden ohjaamina. Kuinka hyvin yksilö sitten pystyy omia oppimisedellytyksiään hyödyntämään, riippuu suuresti ympäristön tarjoamasta mahdollisuuksista ja tuesta. (Inkinen, 2013, s. 12) Opiskelijoille on tutkimuksen tulosten perusteella tärkeää, että heitä kuullaan aidosti erityisen tuen tukitoimia määriteltäessä, ohjausta on riittävästi ja sitä on saatavilla kaikilla koulutuksen osa-alueilla. Opiskelijoille tärkeää on myös luotettava opetus- ja ohjaushenkilöstä, joka on kiinnostunut opiskelijasta ja tukee häntä myös haasteissa, jotka liittyvät opiskelijan henkilökohtaiseen elämään.

Erytisessä tuessa oppimis- ja toimintaympäristöjen kehittäminen tarkoittaa sellaisen toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen luomista, missä huomioidaan opiskelijoiden moninaisuus ja osallisuus sekä koko opetushenkilöstön vastuu erityisen tuen toteuttamisesta. Toiminnassa painottuu suunnitelmallisuus ja koordinointi, jotka mahdollistavat varhaisen välittämisen, riittävän tuen ja ohjauksen sekä ongelmien ennaltaehkäisyn. (Karvonen, 2018, s. 13) Myönteillä aiempia tutkimustuloksia, myös tämä tutkimus osoitti sen, että erityisen tuen toteuttamisen vastuu on koko henkilöstöllä ja että opiskelijat toivovat tuen olevan tasalaatuista eikä opettajakohtaista.

Tutkimuksen tulokset myös tukivat aiempaa tutkimustietoa siitä, miten tärkeää on luoda oppilaitokseen osallistavaa toimintakulttuuria (Enoranta & Jokela, 2019, ss. 81–82). Opiskelijoille on tärkeää tulla kuulluksi ja nähdyksi ja tuntea olevansa osa yhteisöä. Vaikka tämä aiempi tutkimus olikin tehty perusopetuksen piirissä, löysin yhtäläisyyksiä paljon ammatilliseen koulutukseen.

5.1 Tuki opiskelijoiden määrittelemänä

Tuloksista kävi ilmi, että opiskelijoilla oli pääosin hyvä käsitys siitä, mitä erityinen tuki tarkoittaa. He kertoivat sen tarkoittavan mm. oppimisvaikeuksien huomioon ottamista, opintojen etenemisen tarkempaa seurantaan sekä yleensä enemmän opiskelijoiden tarpeiden huomioimista. Osa opiskelijoista koki, etteivät kaikki heitä opettavat tai ohjaavat henkilöt välttämättä tiedä erityisen tuen tarpeesta, jolloin tuki ei käytännössä voi toteutua suunnitellusti. Osa myös selvästi epäröi alussa tätä kysyttäessä ja jouduin tarkentamaan kysymystä siten, ettei ole tarvetta käyttää ammattitermejä tai vastaavia, vaan ihan omin sanoin kertoa mitä ajattelevat erityisen tuen tarkoittavan. Yksi opiskelijoista kertoi erityisen tuen tarkoittavan sitä, että ei pärjää tavallisessa, isossa luokassa.

No varmaan just se, että jos on jotain oppimisvaikeuksia niin sitte saa just niinku apua siihen ja sitte pystyy opiskelemaan paljon helpommin. Kun mennään just rauhallisesti niin sitte se helpottaa tosi paljon.

No siis että saa niinku enemmän tavallaan tukea kun muut siihen opiskeluun ja siihen tekemiseen.

Osa opiskelijoista liitti erityisen tuen selkeästi pienemmässä ryhmässä opiskeluun, mikä ei kuitenkaan ole mahdollista kaikille erityisen tuen saajille. Suuri osa erityistä tukea saavista opiskelijoista opiskelee integroidusti. Tämä toki voi vähentää leimautumista, jos sellaista nyt tänä päivänä vielä on, mutta haasteen tuo ainakin se, että ryhmät ovat isompia ja opettajalle on suuri haaste huomioida sekä erityisen tuen tarpeessa olevat opiskelijat, että myös kaikki muut. Kuten aiemmassa Honkasen (2006, s. 161) tutkimuksessa todetaan, tasavertaisuus ei erityisopetuksessa toteudu täysin. Syynä siihen ovat mm. henkilöstö- ja aikaresurssien puutteellisuus sekä opettajien yksilöllistämiseen liittyvien taitojen puutteellisuus ja kielteiset asenteet. Näihin puutteisiin voitaisiin vaikuttaa koulutuksella, mutta lisäksi tarvitaan työyhteisön yhteistoimintaa ja arvokeskustelua.

No....sitä että ei pärjää tuolla isossa luokassa. Ja niinku, näillä samoilla metodeilla mitä muut täällä käy.

No on niinku pienempi ryhmä mis on niinku, mis opettajat pystyy paremmin huomioimaan kaikki.

5.2 Tuki käytännössä

Opiskelijat kertoivat erityisen tuen käytännössä tarkoittavan esimerkiksi sitä, että varmistetaan ohjeiden ymmärtäminen, tarjotaan enemmän opetusta ja ohjausta, joustavuutta sekä erilaisten oppimistapojen huomioimista, kuten kirjallisten ohjeiden tarjoaminen. Osa opiskelijoista ei kuitenkaan tiennyt, että erityinen tuki ulottuu myös yhteisten tutkinnonosien kuten matematiikan tai äidinkielen opetukseen vaan liittivät sen vain ammattiopintoihin. Tutkimuksen tulokset tukivat myös aiempaa tutkimustietoa siitä, miten opettajien tulisi huomioida opiskelijoiden yksilölliset piirteet esimerkiksi mielipiteiden ilmaisun saralla. Vastaamattomuus ja hiljaisuus ei välttämättä tarkoita, että opiskelijalla ei olisi asioista mielipidettä, saattaa vain puuttua kanava tai uskallus tuoda se julki (Enoranta, & Jokela, 2019, s. 88). Opettajien tulisikin huomioida opiskelijoiden erityispiirteet tälläkin saralla, esimerkiksi tarjoamalla kirjallista palautteenantovaihtoehtoa perinteisen suullisen lisäksi.

No sillai että mua niinku varmistetaan että mä tiän mitä mä teen.

No sitä että otettas huomioon paremmin sillon opiskelutilanteessa se että voi tarvita enemmän sitä ohjausta ja semmosta vähän varmistusta siihen opiskeluun. Ja silleen voi olla jotain erityistarpeita, että, että voi vaikka vähä joutua antaa tilaa tai jotain muuta.

No kaikki toiminta tapahtuu vähä niinku kädestä pitäen.

Jotkut opiskelijat kertoivat, että osa heitä opettavista tai ohjaavista henkilöistä ei tiedä heidän erityisen tuen tarpeistaan, vaikka opiskelijalle olisikin tehty erityisen tuen päätös. Opettajalta vaaditaankin paljon resursseja kaikkien ryhmän opiskelijoiden tuen tarpeisiin perehtymiseen, mikä on haastavaa. Haastatteluissa erityisesti yto-aineiden, eli yhteisten tutkinnon osien osalta koettiin, ettei erityistä tukea juuri huomioida. Eräs opiskelijoista ei esimerkiksi tiennyt, että voisi saada oppimateriaalit etukäteen myös yto-aineissa

lukivaikeuden vuoksi. Kaksi opiskelijaa kuitenkin kertoi saavansa tukea yto-opintoihin eräältä ammatilliselta ohjaajalta. Tämä ohjaus koettiin äärimmäisen hyvänä, kun tehtäviä pääsi tekemään jonkun kanssa yksilöohjauksessa, ohjaajan lähinnä tukiessa tehtävien alulle laittoa tai valmiiksi asti saattamista. Opiskelijat kertoivat ohjaajan olleen myös luonteeltaan sellainen henkilö, jonka puoleen oli helppo kääntyä. Ammattiopistolla toimii myös ohjaustila, jossa sovitusti voi käydä tekemässä yto-aineita erityisopettajan ja ohjaajan avustuksella. Opiskelijoille selvästi merkityksellistä oli se, että henkilökemia toimii opettajan sekä ohjaajan kanssa.

Olisi tärkeää kouluttaa enemmän koko opetusalan henkilöstöä erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen sekä tarvittaviin opetus- ja ohjausmenetelmiin. Erityisen tuen opiskelijoiden määrä on kasvanut ja jatkaa kasvamistaan, joten olisi tärkeää, että opetushenkilöstö pystyisi vastaamaan tarpeeseen. Kun ”ennen vanhaan” opettaja oli vahvasti pedagoginen hahmo, nykyään psykososiaaliselle osaamiselle on kasvava tarve. Ammatillisen opettajan tehtävässä nykyisin korostuukin yhä enemmän kasvatustehtävän merkitys; perinteisen opetuskeskeisyyden ja tiedon jakamisen sijaan opetustyö on suuntautunut neuvonta- ja ohjaustyöhön (Aro ym., 2014, ss. 199–200). Opetuksessa painottuvat oppimisprosessin tuntemus, erilaisuuden hyväksyminen ja ihmisyyden arvostaminen. Oppimisvaikeuksien ominaispiirteiden tunteminen on tärkeää jokaiselle opiskelijaa opettavalle ja ohjaavalle henkilölle, jotta he eivät omalta osaltaan lisääisi oppimisvaikeuksista kärsivän opiskelijan taakkaa. (Hietanen, 2009, s. 47). Johtopäätöksenä myös erityisopettajan konsultoiva rooli korostuu entisestään.

Et en mä tiä kai se sen tietää et se erityisen tuen suunnitelma on siellä..en mä tiedä..kai se nyt sen on lukenu..

No sitte ku mennään ytoihin nii, ei siinä oikeestaan oo mitään semmosta erityistä tukee muuta ku se, että se on vaan pieni ryhmä missä me kuljetaan.

5.2.1 Vaikutusmahdollisuudet tuen muotoihin ja toteutukseen

Kysyttäessä sitä, onko opiskelija itse saanut määrittää tarvitsemaansa tukea, vastauksissa ilmeni jonkin verran epävarmuutta. Osa ei selkeästi tiedostanut sitä, että erityisen tuen

suunnitelman laatimisessa heidän näkemyksellään tulisi olla suuri merkitys. Eräs opiskelija kertoi, että kun ei ole itse perehtynyt tarkemmin oppimisvaikeuksiin, niin on antanut muiden aina päättää hänelle suunnatusta tuesta ja sen soveltuvuudesta. Positiivisen pedagogiikan mahdollisuudet tulisi ottaa huomioon myös ammattikoulutuksessa. Olisi tärkeää tukea ja vahvistaa opiskelijan itsetuntemusta ja itsevarmuutta. Potentiaalin tai voimavarojen etsiminen ja tunnistaminen voi olla haastavaa, mutta lopulta palkitsevaa sekä opiskelijalle itselleen että koulutuksen onnistumiselle. Positiivinen pedagogiikka lisää sekä opiskelijoiden että opetus- ja ohjaushenkilöstön hyvinvointia (Wenström, 2020, s. 39). Osa opiskelijoista koki pystyvänsä vaikuttamaan saamaansa tukeen ja sen määrään, kuitenkin pääosin vain kysyttäessä HOKSin päivityksen yhteydessä. Koska opiskelijoilta usein puuttuu uskallusta tuoda tuen tarpeita enemmän arjessa ilmi, selkeästi opiskelijan osallisuutta tuen tarpeiden määrittelyyn tulisi kuitenkin mahdollistaa entistä enemmän.

Joo. Kyllä sitä melkein päivittäin kysytään että voiko jotain tehdä toisin.

En mä varmaan ite sitä sanois. Mut ku se johtuu siitä et mä en ikinä pyydä mitään.

Mä en niin paljo oo ehkä niinku saanu, tavallaan vaikuttaa siihen että minkälaista tukee. Et siinä oli se että siinä oli hirvee kiire tehdä sitä...

Haastatteluissa tuli esiin tekemällä oppimisen merkitys. Kaikki haastatellut kuvasivat jollain tasolla teorian haasteellisuutta. Teoriapainotteinen ammatillinen koulutus voikin pudottaa osan ns. koululle allergisoituneista nuorista opinnoista jo varhaisessa vaiheessa (Hämäläinen & Komonen, 2003, s. 10). Toimintatapoja määriteltäessä olisi myös hyvä ottaa huomioon oppijoille luontaisimmat oppimistavat. Hyödyntämällä esimerkiksi sitä, onko opiskelija auditiivinen, kinesteettinen vai visuaalinen oppija, oppiminen olisi luontaisempaa ja helpompaa. Jotkut oppivat kuuntelemalla, jotkut näyttämällä ja jotkut itse tunnustelemalla. Näiden seikkojen hyödyntäminen opetuksen ja ohjauksen kehittämisessä vaatii tietysti sen, että opettaja/ohjaaja tunnistaa millainen oppija opiskelija on. Tämä taas vaatii henkilöstön koulutusta. Itselle parhaimman oppimistavan kukin opiskelija osaa varmasti itsekin tosin nimetä, mikäli opiskelijaa kuunnellaan riittävän herkällä korvalla. Opettajan tai ohjaajan

käyttäytymiselle ja ulosannilla on myös suuri merkitys oppimiseen ja yleensäkin siihen, että opiskelija on vastaanottavainen tiedolle.

Ku mä opin sillee näkemällä. Parhaiten. Kirjalliset, mä en tajua niistä mitään.

Must tuntuu et mä opin paremmin ku mä teen ku se et mä kuuntelen.

5.2.2 Tuen toteutuminen

Kysyttäessä, millaista tukea opiskelijat kokevat saavansa, opiskelijat kuvasivat saamansa tuen olevan pääsääntöisesti hyvää. Opettaja-ohjaajakohtaisia eroja toki löytyi, mutta pääosin opiskelijat kokivat saamansa tuen hyvälaatuisiksi. Osa opiskelijoista myös vertasi pintakäsittelyalalla saamaansa tukea aiemmin saamaansa tukeen. Tukea voi olla hankalaa ottaa vastaan, jos sitä ei aiemmin ole pyynnöistä huolimatta saanut, kuten eräs opiskelija tilannettaan kuvasi. Osa opiskelijoista koki peruskoulussa saamansa tuen heikompilaatuisiksi, osa paremmaksi kuin ammattiopinnoissa. Osasta vastauksista kävi ilmi, että tuen toteutumista on hankalaa arvioida, jos ei tiedä, mitä kaikkea se voisi tai sen tulisi sisältää.

No siis ihan semmosta hyvää. Että, vaikka on niinku mulla se, niinku ongelma, että mä en aina osaa ottaa sitä vastaan koska se on tavallaan niin vierasta mulle.

Ei mulla oo ainakaa mitään valittamista.

No emmä oikein osaa eritellä sitä ku mä oon aina saanu sitä erityistä tukea nii.

Negatiiviset kokemukset liittyivät pääosin henkilökemiaongelmiin opettajien kanssa sekä siihen, että ei ole koettu erityisen tuen tarpeen huomioimista riittävästi. Osassa haastatteluista nousi esiin se, että opiskelijoiden kokemuksen mukaan osalla opettajista ei riitä kärsivällisyys riittävän tuen antamiseen, mikä taas etenkin epävarmalle opiskelijalle tuottaa stressiä ja toivottomuutta, mikäli ei ymmärrä annettuja tehtäviä/kokee saavansa liian vähän tukea. Opiskelija ei uskalla tuoda omaa epävarmuuttaan esiin, mikä voi helposti

johtaa tehtävien tai työsuoritteiden tekemättömyyteen, mitä useampi opiskelija kuvasikin haastatteluissa. Tärkein erityisopetuksen menetelmä onkin ennen kaikkea tiivis ja pitkäjänteinen vuorovaikutus opiskelijan ja ohjaushenkilöstön välillä, mikä edellyttää opetusta riittävän pienissä ryhmissä tai enemmän ohjaushenkilöstöä. Myös lähiopetuksen riittävä määrä tulee taata. Kuten aiemmassa Hietasen (2009, s. 49) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että säännöllinen kontakti, palautteenanto, opiskelijatuntemus ja opintojen etenemisen seuranta ovat erittäin merkittäviä seikkoja erityisopetuksen toteutumisessa.

On tärkeää, että opetushenkilöstä saa koulutusta ohjaukselliseen opetukseen ja erityisen tuen toteuttamiseen. Tässä tehtävässä erityisopettajalla on suuri rooli; hänen tulee tehdä tiivistä yhteistyötä kaikkien opiskelijaa ohjaavien kanssa jakaen tietoa erilaisista oppimisen tavoista ja menetelmistä (Honkanen & Nuutila, 2018, s. 47). Opiskelijoiden vastaukset tukivat aiempaa tutkimustietoa siitä, miten tärkeää on, että jokainen opiskelijan kanssa toimiva ymmärtää erityisen tuen merkityksen ja hallitsee sen toteutuksen opiskelijalähtöisesti. Kuten Hietasen (2009, s. 14) tutkimuksen tuloksista ilmenee, erityisopetuksen laadukas toteutus suunnitelmista käytännön tasolle edellyttääkin opetuksen osa-alueiden vastuiden nimeämistä, mutta myös erityisopetuksen huomioimista osana normaalia toimintaa.

Tänä päivänä ja tulevaisuudessa opiskelijoiden kohtaaminen, kuunteleminen ja aito kuuleminen ovat keskiössä, kuten aiemmassa Kovalaisen, ja myös tässäkin tutkimuksessa todettiin. Dialoginen kohtaaminen on äärimmäisen tärkeää erityisesti opiskelijan ammatillisessa kasvussa. Kuten Kovalainen (2018, s. 19) on tutkimuksessaan todennut, opettajan roolissa korostuvatkin ohjaajan ja oppimisen tukijan roolit.

Se oli just enemmän semmosta et se vähä niinku vaan sinnepäin ettei se oikein antanu kunnon ohjeita niin sit se oli vähä semmonen ahdistava tilanne ku piti ruveta niinku tekeen jotain nii ei oikein tienny että mitä piti tehdä.

Tuntuu et se huutaa vaikka se ei ees korottais ääntä.

Se vähä niinku naureskeli sille ku mä sanoin et mulla on paniikkihäiriö ja...

Opiskelijat osasivat hyvin kuvata tapoja, jotka tukevat heidän oppimistaan. Erityisen tuen suunnitelman laatimiseen tulisi olla reilusti aikaa, jotta ”opiskelijan ääni” tulisi varmasti kuulluksi. Tämä vaatii resurssia, joka koulutuksen järjestäjän tulisi mahdollistaa. Luottamuksellisen suhteen merkitys opetus- ja ohjaushenkilökuntaa kohtaan tuli ilmi vastauksista, tosin kaksi vastaajista oli sitä mieltä, että ei ole väliä millainen opettaja on. Opiskelijoilla oli tutkimuksen tulosten perusteella vahva luottamus siihen, että erityinen tuki auttaa heitä opinnoissa aina valmistumiseen asti. Luottamus henkilöstöön myös tuli ilmi haastatteluissa. Vain yksi opiskelijoista kertoi, että ei luota opettajaansa. Kyseisellä opiskelijalla oli myös muilla tavoin negatiivinen suhde ja asenne omaa opettajaansa kohtaan.

Hirvosen (2006, s. 140) mukaan ammatin opettaminen ei olekaan enää ammattikoulutuksen päätavoite, vaan monen opiskelijan opintojen tavoitteena on tuettu selviytyminen arjessa. Tämän vuoksi olisikin äärimmäisen tärkeää huomioida opetusarjessa myös aito kohtaaminen opiskelijoiden kanssa. Opettaja voi myös tuoda omaa ihmisyytään ja persoonaansa enemmän esiin kuin aiemmin, jolloin opettaja oli vielä autoritäärinen, ehkä hieman pelottavakin hahmo.

5.2.3 Hyvä opettajuus

Tässä luvussa opettajasta puhuttaessa viitataan yhtä lailla ohjaajaan. Opiskelijat kertoivat sekä opettajuuden, että ohjaajuuden tärkeistä ominaispiirteistä, mutta on lukijalle selkeämpää yhdistää ne tässä opettajuudeksi. Hyvä opettaja on kaikenlaisille oppijoille äärimmäisen tärkeä. Opiskelijoiden mielipiteet siitä, millainen on hyvä opettaja, erosivat jonkin verran toisistaan, mikä oli odotettuakin. Lähes jokainen haastateltava kuitenkin osasi hyvin kuvata sitä, millainen opettaja tukee parhaiten juuri hänen opiskeluaan. Pääosin opettajan toivottiin olevan jämäkkä mutta ymmärtäväinen, sopivan tiukka ja joustava. Kaksi opiskelijaa kertoi, että opettajan luonteella tai opettamistavalla ei ole merkitystä.

Joskus liika ”ymmärtäminen” voi olla myös huono asia, kuten eräs opiskelija mainitsi. Jos annetaan liikaa vapauksia ja ”ymmärrystä”, voi opiskelija käyttää halutessaan tilannetta hyväksi. Tällä kuvattiin sitä, että erityisen tuen päätöstä on mahdollista käyttää myös väärin halutessaan ja tämä kuitenkin koettiin vääräksi toiminnaksi myös opiskelijan mielestä.

Opetushenkilöstön tulisikin huomioida ratkaisukeskeinen lähestymistapa ”liian ymmärtämisen” sijasta. Joskus on toki tilanteita, jolloin opiskelijan esimerkiksi pitää päästä lähtemään kotiin tilanteen kuormittavuuden vuoksi, mutta opetushenkilöstön tulisi myös ehtiä miettimään muita vaihtoehtoja tilanteen ratkaisemiseksi. Usein tämä ilmiö johtuukin resurssien puutteesta, on ehkä helpompi päästää opiskelija kotiin tai antaa olla omissa oloissaan tekemättä mitään, kun muu ryhmä odottaa ohjausta ja huomiota.

Et se osaa niinku pitää kurin. Eikä se oo niinku semmonen, ihan niinku, tossun alla.

Neuvoo asiat niin sillee samalla tavalla. Selvästi ja rauhallisesti ja sit ne viä varmistaa.

Opettajalta toivottiin myös helposti lähestyttävyyttä. Opettajan empaattisuuden koettiin tukevan oppimismotivaatiota ja helpottavan vaikeuksien käsittelyä. Opiskelijat toivoivat sitä, että opettaja on kiinnostunut heistä ja heidän asioistaan, myös opiskelun ulkopuolisista. Tämä kertoo siitä, että opetusmaailmassa kasvatustehtävän merkitys todella on korostunut entisestään. Opiskelijat tarvitsevat tukea ja ohjausta myös taloushallinnassa, päihde- ja mielenterveysasioissa sekä muissa elämän- ja arjenhallinnallisissa asioissa. Opettaja onkin oman alansa asiantuntija, mutta samaan aikaan hänellä on muitakin rooleja. Hän on ohjaaja, kannustaja ja haastaja. Kuten Kovalaisen (2018, s. 65) opinnäytetyössä, myös tässä tutkimuksessa tuli todennetuksi, että hyvä opettaja tukee oppimista kullekin tilanteella soveltuvalla tavalla ja antaa välitöntä, kehittävää palautetta, unohtamatta sosiaalista tunnustusta.

Opettaja on myös osaltaan vastuussa siitä, että ryhmään syntyy oppimista tukeva ilmapiiri (Repo-Kaarento, 2010, s. 69). Opettajan tulee omata sosiaalista herkkyyttä tukeakseen erityistä tukea saavaa opiskelijaa sekä opintojen etenemissä sekä kokonaisvaltaisen osallisuuden vahvistamisessa. Ohjauksellisin keinoin voidaan edistää nuoren hyvinvointia ja kehittymistä, heidän elämänsä onnistumista. Hietasen (2009, s. 51) mukaan ohjaus voi vaihdella suunnittelutaitojen vahvistamisesta, lyhyt- tai pitkäaikaisten tukitoimien järjestämisestä aina opiskeluedellytysten kasvattamiseksi tai keskeyttämisen välttämiseksi.

Voi puhua hirveen helposti.

Ja sitte just että tulee jutteleen ja sanoo että aina saa tulla jutteleen.

Joillekin opiskelijoille hyvän opettajan määritelmä oli helpompi tehdä sen kautta, millainen ei ole hyvä opettaja. Tämä johti juurensa negatiivisista kokemuksista, joko sillä hetkellä tai jo aiemmissa opinnoissa peruskoulusta lähtien. Oli myös kiinnostavaa huomata, miten transferenssireaktio oli tunnistettavissa joidenkin opiskelijoiden kertomuksissa. Yksi vastaajista suhtautua selkeästi positiivisemmin opettajaan, joka muistutti häntä aiemmasta, hyväksi kuvaamastaan opettajasta. Opiskelija kuvasi opettajan olemuksen ja jopa äänensävyyn olevan samanlainen kuin tuon hyväksi aiemmin koetun opettajan, joten suhtautuminen ja arvostus tätä kyseistä opettajaa kohtaan oli suuri, vaikka opiskelija ei juurikaan ollut kyseisen opettajan opetuksessa.

Niin se ei sais niinkun tavallaan niinkun heijastaa sitä meihin et se on sitte meille ilkeä vaikka me oltais kuinka kamalia ikinä, niin ei se sais silleen.

5.2.4 Toiveet tuesta

Opiskelijat kuvasivat pääosin vaivattomasti sitä, millaista tukea he toivoisivat saavansa. Haastattelutilanteessa keskustelimme opiskelijoiden kanssa esimerkiksi konkreettisista apuvälineistä, kuten muistilaput, kuvalliset tai kirjalliset ohjeet sekä rauhallinen työskentelytila. Useampi opiskelija koki, että rauhallinen tila voisi auttaa keskittymään tekemiseen, mutta käytännön tasolla toiveen toteuttaminen on haasteellista sekä oppilasmäärän että tilojen vähyyden vuoksi. Jotkut opiskelijat kirjoittavat itselleen muistilappuja, mutta myös jotkut opettajat kirjoittavat opiskelijoilla työsuunnitelmia ja muistilappuja. Kaikki eivät kuitenkaan koe hyötyvänsä muistilapuista ja nämä yksilölliset erot tulisikin huomioida tukimuotojen valinnassa. Kuten aiemmassa Hietasen (2009, s. 50) tutkimuksessa, myöskään tässä tutkimuksessa opiskelijoiden kokemuksissa ei korostu niinkään opetus- ja ohjausmenetelmät tai välineet, vaan ennemminkin toivottiin yksilöllistä lisäopetusta ja -ohjausta, lisäaikaa, työvaltaisuutta sekä yleistä huomioimista ja kuuntelemista.

Rauhallinen tila kyllä ehkä vois auttaa. Ja sit ne kuvalliset, jotkut.

No vähä enemmän ehkä semmosta, voiks sitä sanoo painostamiseksi? Tai sillee et vähä enemmän muistuttelee siit että mitäs sun piti tehdä ja kaikkee tollasta.

Kaikki tollaset muistilaput ja tollaset kirjota ylös ja tollaset nii ne ei onnistu mulla koska mä en jaksa alottaa mitään.

Kysyttäessä, miten opiskelijat ajattelevat erityisen tuen auttavan opiskeluiden sujumisessa ja lopulta valmistumisessa, jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että erityinen tuki auttaa. Osa jäi myös pohtimaan mahdollisuuksiaan pärjätä ja valmistua ilman erityistä tukea. Yksi opiskelijoista ei kokenut valmistumisen olevan sillä hetkellä edes olennaista, koska oli opiskelun ohella myös työsuhteessa. Yksikään opiskelijoista ei kokenut, että erityisestä tuesta olisi haittaa opintojen edistymisen, valmistumisen tai muuten tulevaisuuden suhteen.

No on siit ollu hyötyä. Jos mulla ei ois sitä nii must tuntuu et mä en ehkä ois näin pitkällä. Ja sit mua stressais se. Et niinku, mä oon tavallaan hyvis käsissä.

Kaksi opiskelijoista korosti jatkuvan tuen merkitystä oman opiskelumotivaation kannattelijana. Jatkuvan tuen tarve ilmeni myös muiden vastauksissa epäsuorasti, liittyen lähinnä siihen, että opiskelijaa ei ”unohdetaisi”. Yksi opiskelijoista kuvasi sitä, miten saa välillä olla koko päivän tekemättä mitään ja toivoi enemmän puuttumista siihen.

Tollanen jatkuva vahvistaminen on se et tulee se et haluu niinku tehdä asioita myös.

Se niinku tuo mulle sit semmosta et okei, mä osaan tän homman, että kyl mä niinku voin viä valmistuuki.

Kysyttäessä siitä, miten opiskelu etenisi ilman erityisen tuen suunnitelmaa, lähes kaikki kokivat, että opinnot eivät etenisi sujuvasti ilman tukea. Osa opiskelijoista koki myös saavansa enemmän aikaa valmistumiseen erityisen tuen suunnitelman vuoksi sekä enemmän ymmärrystä sille, miksi opinnot eivät etene aina suunnitellusti. Oppimisessa onkin aina kysymys johonkin yhteisöön kasvamisen ja osallistumisen prosessista.

Sosialisaatioprosessissa opiskelija omaksuu yhteisön arvoja ja normeja, ja hänen identiteettinsä rakentuu uudelleen. Samalla muodostuu uusia sosiaalisia verkostoja. Hietasen (2009, s. 35) mukaan oppiminen liittyy suurelta osin uusien verkostosuhteiden syntymiseen opiskelijan ja hänen ympäristönsä välillä.

Mä oisin varmaan vähä kujalla täällä että mitä helvettiä mun tarvii ees tehdä.

Nii ku mä en oo ollu niin paljoo koulussa ni must tuntuu et se on ollu se syyppää miks mua ei oo viä heitetty ulos koulusta.

5.3 Osallisuus ja yhteisöllisyys

Keskusteltaessa ryhmään kuulumisen tunteesta, yhteisöllisyydestä oppilaitoksessa sekä opiskelijoiden osallisuuden kokemuksesta, suurin osa opiskelijoista koki olevansa ainakin jonkin verran ulkopuolinen. Ryhmytymisen merkitys tuli ilmi monessa vastauksessa ja ryhmytymisen tukemisen toive jatkuvana prosessina nousi esiin aineistosta. Muutama opiskelijoista kertoi kokevansa kuuluvansa ryhmään ja olevansa tärkeä osa yhteisöä. Osalla oli kokemuksia koulukiusaamisesta aiemmista kouluista ja osalle sosiaalisten suhteiden muodostaminen oli aina ollut hankalaa.

Yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukemiselle ja vahvistamiselle on tutkimuksen perusteella selvästi tarvetta. Osallisuus ja yhteisöllisyys tukee opiskelumotivaatiota, yhteiskuntaan integroitumista sekä opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia. Useammalla opiskelijalla sosiaalisten suhteiden hankaluus ja osallisuuden kokemuksen puute oli arkipäivää myös opintojen ulkopuolella. Johtopäätöksenä oppilaitoksessa toteutettu hyvä ja jatkuva ryhmyttäminen sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden tukeminen kasvattaa opiskelijoiden itsevarmuutta ja tuottaa osallisuuden vahvistumista myös oppilaitoksen ulkopuolisessa elämässä ja yhteiskuntaan integroitumisessa. Hietasen tutkimuksessa osalla opiskelijoista oli tavoitteena löytää koulutuksen avulla turvallinen arkirytmii, kavereita ja selviytyä päivä kerrallaan (Hietanen, 2009, s. 32). Samankaltaisia tarpeita tuli ilmi myös tässä tutkimuksessa ja ne puhuvat yhteisöllisyyden ja osallisuuden merkityksellisyydestä myös ammatillisen koulutuksen ja erityisen tuen toteutusta suunniteltaessa.

5.3.1 Ryhmän haasteet ja mahdollisuudet

Osassa vastauksista tuli ilmi, että nykyinen malli, jossa ryhmään tulee uusia opiskelijoita ympäri lukuvuoden, aiheuttaa haasteita ryhmäytymiseen. Etenkin nuorten opiskelijoiden kohdalla ”oman paikan hakeminen” voi olla hankalaa jo valmiissa ryhmässä. Mikäli opintojen aloittamiseen liittyy vielä vaikkapa muutto toiselta paikkakunnalta ja muutos itsenäiseen asumiseen, on osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunteen kokemisella suuri merkitys opiskelijan kiinnittymiseen opintoihin. Yksi opiskelija kuvasi kokeneensa kiusaamista, johon oli puututtu oppilaitoksen taholta.

Pääosin opiskelijat kokivat tulevansa hyväksytyiksi omina itsenään. Kokemus kuulumisesta tai tärkeänä osana olemista silti puuttui lähes täysin. Aiemman kiusaamisen traumat voivat seurata mielessä ja oma epävarmuus saattaa vaikuttaa mielikuvaan siitä, mitä muut mahdollisesti ajattelevat. Pelko siitä, että esimerkiksi muut arvostelevat tai nauravat, kuvastui joissakin vastauksissa. Toki etenkin nuorilla epävarmuus on ikäänkin liittyvä seikka, mutta joillakin erityisen tuen tarpeet ovat heikentäneet minäkuvaa koko elämän, jolloin tarvittaisi entistä enemmän osallistamista ja yhteisöllisyyttä minäkuvan eheyttämiseksi. Olisi hyvä huomioida myös vertaistuki mahdollisuuksineen. Opiskelijalle ammattikouluikä on siirtymävaihe aikuisuuteen ja tässä iässä sosiaalinen hyväksyntä on tärkeää. Laineen ja Ahon (2005, ss. 29—30) mukaan opiskelijalla onkin tarve luottaa ryhmäänsä ja hylätyksi tulemisen pelko on todellinen.

No et mä oisin vähä ulkopuolinen.

Sosiaaliset tilanteet ei oo ihan niinkui toi ykkös..

Ehkä must enemmän tuntuu siltä että mä tyyliin käyn täällä yksin tekemässä hommia tällä hetkellä.

Keskusteltaessa siitä, mikä auttaisi osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksen vahvistumiseen, opiskelijat eivät kyenneet nimeämään juurikaan konkreettisia ratkaisuja. Aineiston perusteella tämä johtuu pitkälti siitä, että jos on aina kokenut olevansa ”erilainen”, jää helposti ulkopuolelle eikä osaa nähdäkään sitä, mikä voisi olla toisin tai miten se olisi mahdollista toteuttaa. Moni koki, että mikään ei auttaisi asiaan. Yhden opiskelijan vastaus

korosti kuitenkin toivetta ihmisyyden ja jokaisen arvon tunnistamisen lisääntymisestä sekä erilaisuuden hyväksymisestä. Osallistamisen ja yhteisöllisyyden tukemiseksi oppilaitoksessa tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä kuraattorien, opiskelijaterveydenhuollon, oppilaskunnan sekä koko opetushenkilöstön osalta. Kuten Nivala ja Rynnänen (2019, ss. 239–243) ovat kuvanneet, myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan oppilaitoksessa olisi tarvetta korostaa sosiaalipedagogista työtettä, sillä sen avulla pyritään ehkäisemään ja hoitamaan sosiaalisia ongelmatilanteita ja kasvattamaan yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta.

5.3.2 Minäkuvan vahvistaminen

Aiempaan Enorannan ja Jokelan (2019, ss. 87–88) tutkimukseen viitaten, tämäkin tutkimus osoitti sen, että yhteisöllisen toimintakulttuurin luominen ja tukeminen kasvattaa opiskelijan osallisuutta ja sitouttaa opintoihin. Osallisuus myös eheyttää minäkuvaa. Kiusaamisella ja kaverisuhteilla on suuri merkitys koulussa viihtymiseen sekä yhteisöllisyyden tunteen kokemiseen. Opiskelijoiden masennus ja syrjäytyminen ovat lisääntyneet huomattavasti, minkä vuoksi yhteisöllisyyden vahvistamiseen tulisi oppilaitoksissa kiinnittää erityistä huomiota syrjäytymisen ja masentuneisuuden ehkäisijänä. Yhteisöllisen toimintakulttuurin saavuttamiseksi jokaisesta yhteisön jäsenestä tulee pitää huolta, eikä ketään saa jättää yksin myöskään hankalissa tilanteissa.

Osa opiskelijoista kertoi olevansa epävarma sosiaalisissa tilanteissa. Epävarmuus korostui tilanteissa, joissa opiskelija joutui toimimaan vieraassa ryhmässä. Epävarmuutta kuitenkin ilmeni myös oman ryhmän kanssa toimiessa ja tästä johtopäätöksenä onkin se, että oppilaitoksessa tulee kehittää osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Tämä mahdollistaa myös opiskelijan voimaantumisen kokemusta.

Yksi opiskelijoista pohti epävarmuuden johtuvan aiemmasta kiusaamisesta. Toinen kertoi sosiaalisten tilanteiden olleen hänelle aina hankalia. Hän myös kertoi tutustumisen olevan sitä vaikeampaa, tai jopa mahdotonta, mitä kauemmin on ryhmässä oltu. Jatkuva ryhmäyttäminen on tärkeää, etenkin nykyisin, kun opiskelijoita tulee ryhmään jatkuvan haun kautta ympäri vuoden. Kuten aiemmassa Leinosen ja Tirkkosen (2013, ss. 5–6) tutkimuksessa todetaan, myös tämän tutkimuksen tulosten perusteella ensimmäiset viikot opintojen alettua ovat hyvin merkityksellisiä, tällöin korostuu onnistumisen kokemukset ja

ryhmytyminen, eikä niinkään oppiminen. Opetus- ja ohjaushenkilöstön tulisi kyetä tukemaan ryhmytymistä, sillä onnistumisen kokemuksen myötä myös opiskelijan minäkuva vahvistuu.

Ehkä se voi tulla sieltä vähä traumat sieltä peruskoulun koulukiusaamisesta ettei ihan uskalla ottaa kontaktia kaikkiin.

Moni jää tosta isosta ryhmästä kattelemaan ja näyttää kauheen tuomitsevalta.

6 Pohdinta

Tutkimuksen tulokset osoittivat sen, että erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa on äärimmäisen tärkeää ja että siihen tulisi panostaa vielä nykyistä enemmän, jotta siitä saataisi mahdollisimman tehokasta eikä ”pelkkiä dokumentteja arkistossa”. Vaikka erityisen tuen suunnitelma tehtäisi, siitä ei ole hyötyä, mikäli sitä ei syystä tai toisesta noudateta. Tahdon uskoa ja uskonkin, että suurella osalla opetus- ja ohjaushenkilöstöä on aito halu tukea erityistä tukea saavia opiskelijoita opinnoissaan ja saattaa heidät valmistumaan, mutta resurssien puute, suuret ryhmäkoot sekä opetuksen reformi vievät opettajilta ja ohjaushenkilöstöltä paljon energiaa, joka tulisi suunnata opiskelijoiden kuulemiseen, ohjaamiseen ja tukemiseen ratkaisukeskeisesti.

Jäin miettimään sitä, että osa opiskelijoista ei selkeästi erottanut esimerkiksi HOKSia erityisen tuen suunnitelmasta. Tämä kertoo mielestäni suunnitelmien ja lomakkeiden määrästä, mitä ammatilliseen koulutukseenkin nykyään liittyy. Dokumentoinnin määrä lisääntyy jatkuvasti ja se on toki osa digitalisaatiota, mutta kuinka paljon aikaa se vie itse pääasialta, jonka tulisi olla opiskelijoiden kohtaaminen ja ohjaus kohti ammattia? Myös se, että osa opiskelijoista koki tuen muotojen tulevan suoraan valmiista korteista, tai että heitä ei muuten ollut kuultu riittävästi tukitoimia suunniteltaessa, on huolestuttavaa. Miten tuki voisi olla oikea-aikaista ja toimivaa, jos tuen tarvitsija ei itse ole määritellyt missä ja millaista tukea tarvitsee?

Olin erittäin tyytyväinen siihen, miten avoimesti ja rohkeasti opiskelijat lähtivät tutkimukseen mukaan ja kertoivat kokemuksistaan ja toiveistaan. Mielestäni tutkimus

saavutti sille määritellyt tavoitteet hyvin, sillä se tarjosi uutta tietoa opiskelijoiden kokemuksista ja toiveista erityisen tuen suhteen. Olin tavoitellut vielä useampaa haastattelua, joten siltä osin jäin omasta tavoitteestani. Tuloksia analysoidessani huomasin kuitenkin, että saamani tieto oli hyvinkin kattavaa, joten lopputulokseen olin erittäin tyytyväinen. Kun aihe oli henkilökohtaisesti tärkeä, olisin jopa saattanut helposti syyllistyä ”yliotantaan”, eli haastatella tarpeettoman montaa opiskelijaa ihan vain mielenkiinnosta aiheita kohtaan, vaikka uutta tietoa ei välttämättä olisi enää tullutkaan ilmi. Tämän vuoksi olin tyytyväinen siihen, että päätin lopulta rajata haastattelujen määrän aiottua pienemmäksi.

Pohtiessani, mitä olisin voinut tehdä toisin, totesin, että olisin voinut olla haastattelutilanteissa tehokkaampi. Koska haastattelut saattoivat välillä karata hieman asiasta, litterointia tuli yllättävän paljon ja tämä teetti työtä. Olisin voinut rajata keskustelun teemat vielä tarkemmin, sillä tiedostin kuitenkin jo tutkimusta aloittaessani sen, että luonteeltani olen henkilö, joka uppoutuu välillä turhankin syvälle aiheeseen ja joskus punainen lanka saattaa hukkaa tämän vuoksi. Mielestäni kykenin kuitenkin aina hyvin palauttamaan keskustelun oikeaan teemaan. Haasteena oli myös se, että opiskelijat tunsivat minut jo ennestään ja siksi keskusteluissa opiskelijoiden oli varmaankin helppoa tuoda esiin myös muita, tutkimuksen aiheeseen kuulumattomia asioita. Työtä tehdessäni huomasin, että oma, välillä melko kriittinenkin suhtautuminen erityisen tuen toteutumiseen yleisesti ammatillisessa opetuksessa lieveni hieman. Oli myös ajoittain hankalaa pysyä puolueettomana ja ennakkoluulottomana. Useampi opiskelijoista oli kuitenkin pääosin tyytyväisiä saamaansa tukeen ja tutkimuksen tuloksista onkin ymmärrettävissä se, että jo pelkästään kuuntelemalla enemmän ja tarkemmin tuen tarvitsijan omaa näkemystä, voitaisi saavuttaa parempia tuloksia. Oli herättävää kuulla, että hienojen metodien ja määritelmien sijaan opiskelijat kaipasivat sitä, että heidät olisi nähty omina itsenään ja että heitä ja heidän toiveitaan olisi kuunneltu tarkemmin. Jälleen kerran sain vahvistuksen sille ajatukselle, joka minua sosiaalialalla oli aina ajanut: riittää, kun kohtaa ihmisen ihmisenä.

Jatkotutkimuksen aiheita tuli mieleeni useita. Tutkimus erityisen tuen toteutuksesta työssäoppimispaikoilla olisi tarpeellinen, lisäksi olisi mielenkiintoista tutkia opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemuksia erityisen tuen toteuttamisesta. Myös opiskelijoiden

kokemuksia oppilaitoksen psykososiaalisen tuen saatavuudesta ja laadusta (kuraattori- ja psykologipalvelut ym.) olisi mielenkiintoista tutkia.

Uskon, että tämän opinnäytetyön tulokset auttavat erityistä tukea saavien opiskelijoiden opetuksen ja ohjauksen kehitystyössä. Opiskelijoilta saatu suora palaute siitä, mitä he toivoisivat tuelta auttaa kehittämään tuen toteutusmuotoja ja toivottavasti myös herättää pohtimaan sitä, miten tärkeä merkitys on osallisuudella ja yhteisöllisyydellä tuen muotoja määrittellessä. Opinnäytetyö tuki myös omaa ammatillisen kasvun prosessiani ja olen saanut vahvistusta sille, että olen oikealla polulla ammatillisesti. Henkilökohtaisesti koen tutkimuksen jälkeen vielä tärkeämpänä erityisen tuen tarpeessa olevien tukemisen, tapahtui se sitten ammattiopinnoissa tai muulla sosiaalityön kentällä.

Lähteet

- Aro, M., Määttä, S., Kiiveri, L., Kairaluoma, L. & Vehniäinen, J. (2014). *Otetta opintoihin*. Niilo Mäki Instituutti.
- Enoranta, M. & Jokela, A-M. (2019). *Oppilaat ja vanhemmat kehittämässä koulun toimintakulttuuria* [opinnäytetyö, Tampereen ammattikorkeakoulu].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201905067812>
- Erielaisten oppijoiden liitto ry. (n.d.). *Tietoa oppimisvaikeuksista*.
<https://www.eoliitto.fi/tietoa-oppimisvaikeuksista/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (10. p.) Vastapaino. (Alkuperäinen teos julkaistu 2008)
- Eskola, S. & Raudasoja, A. (2018). Ammatillisen koulutuksen toimintaympäristö erityisen tuen näkökulmasta. Teoksessa M. Hirvonen (toim.) *Hei me HOKSataan! Ammatillisten opettajakorkeakoulujen puheenvuoro erityisen tuen tilasta ja kehittämisestä* (ss. 8–14). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisu 252. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-501-2>
- Gullman, M., Sunimento, K. & Poutala, P. (2011). *Oppimisvaikeuksista vapaaksi - hankkeen loppuraportti*. KRITS Kriminaalihuollon tukisäätiö. https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/04/oppiva_loppuraportti.pdf
- Günther, K., Hasanen, K. & Juhila, K. (n.d.). *Analyysitavan valinta ja yleiset analyysitavat*. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/analyysi-ja-tulkinta/>
- Hietanen, M. (2009). *Ammatillinen koulutus erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kokemana* [pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-20290>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Tammi.
- Hirvonen, M. (2006). *Ammattikouluista avoimiin oppimisympäristöihin. Ammatillisen erityisopettajan työ muutoksessa*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 64.
- Honkanen, E. (2006). *Opinto-ohjaus ja erityisopetus: asiakirja- ja haastattelututkimus opetussuunnitelman perusteiden mukaisesta opinto-ohjauksesta ammatillisessa erityisopetuksessa* [väitöskirja, Hämeen ammattikorkeakoulu].
- Honkanen, E. & Nuutila, L. (2018). Elämästä kiinni – kohti omannäköistä elämää. Teoksessa. M. Hirvonen (toim.) *Hei me HOKSataan! Ammatillisten opettajakorkeakoulujen puheenvuoro erityisen tuen tilasta ja kehittämisestä* (ss. 42—66). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 252. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-501-2>
- Hämäläinen, J. & Komonen, K. (2003). *Työkoulumalli ammatillisessa koulutuksessa*. Itä-Suomen työkoulun julkaisuja 2. Kuopion yliopisto.
- Kannisto, K., Taponen, J. & Tuomisto, O. (2019). *Liikunnallisten harrastusten vaikutukset erityistä tukea tarvitsevien nuorten hyvinvointiin, osallisuuteen ja syrjäytymiseen* [opinnäytetyö, Laurea ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904014136>
- Kepanen, P. & Seppälä, M. (2018). Keskustellen, havainnoiden, vahvuuksia ja kehittämiskohteita kartoittaen – osaamisperustaisuus ammatillisen erityisopetuksen toteutumisessa. Teoksessa. M. Hirvonen (toim.) *Hei me HOKSataan! Ammatillisten opettajakorkeakoulujen puheenvuoro erityisen tuen tilasta ja kehittämisestä* (s. 17). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 252. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-501-2>
- Ketonen, E. (2018). *”Sit se paikka voi työllistää...”* Erityistä tukea tarvitseva opiskelija töihin ammatillisen koulutuksen jälkeen [ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805036309>
- Kovalainen, U. (2018). *Ammatillisen opettajuuden muutos. Opettajasta valmentajaksi, oppimisen mahdollistajaksi tiimitoimijaksi, ohjaamisen huippuasiantuntijaksi*

[opinnäytetyö, Savonia ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2018052911016>

Kurki, L. (2000). *Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka*. Vastapaino.

Kylmä, J. & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Edita Prima Oy.

Käräoja, E. (2018). *Työpaikkojen ja ammatillisen erityisopetuksen välinen yhteistyö työssäoppimisessa. Ammatillisen erityisoppilaitoksen henkilöstön näkemyksiä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä* [opinnäytetyö, Metropolia ammattikorkeakoulu].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201804305977>

Laine, K. & Aho, S. (2005). *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Otava.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>

Leinonen, J. & Tirkkonen, S. (2013). *Työkalu toisen asteen opettajille. Ryhmäyttämistä tukevan oppaan toteuttaminen- RTO* [opinnäytetyö, Lahden ammattikorkeakoulu].
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013121120861>

Long, T. J., Brown, C. & Nagy-Rado, A. (2007). *Preparing Special educators to assume collaborative and consultative roles*. Catholic Education.

Löf, S. (24.8.2020). Ammatilliset ohjaajat kaipaavat apua haastavissa ohjaustilanteissa. *eSignals*. <https://esignals.fi/kategoria/pedagogiikka/ammatilliset-ohjaajat-kaipaavat-apua-haastavissa-ohjaustilanteissa/#57641052>

Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. (2017). *Opintojen keskeyttäminen ja koulupudokkuus. Nuorisobarometri 2017*. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2018/03/Nuorisobarometri_2017_WEB.pdf

Nivala, E. & Ryyänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa* (2. painos). Gaudeamus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (n.d.). *Nuorten osallisuus ja osallistuminen*.
<https://minedu.fi/nuorten-osallisuus>

OPH. (n.d.). *Opiskelijan hyvinvointi ja tuki ammatillisessa koulutuksessa*. Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opiskelijan-hyvinvointi-ja-tuki-ammattillisessa-koulutuksessa>

OPH. (2018). *Erytynen tuki ammatillisessa koulutuksessa*. Opetushallitus.

<https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4637898>

OPH. (2018:7). *Osallisena opinnoissa. Tutkimus oppijoiden osallisuuden vahvistamisesta ammatillisessa koulutuksessa*. Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/osallisena-opinnoissa.pdf>

Opetushallitus. (n.d.). *Lasten ja nuorten osallisuus*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lasten-ja-nuorten-osallisuus#51b2e0a1>

PAEK. (n.d.). *Oppilaitokset*. Pirkanmaan ammatillisen erityisopetuksen koordinaatiokeskus.

Ammattipolku. <https://ammattipolku.fi/oppilaitokset/>

Repo-Kaarento, S. (2010). *Innostu ryhmästä: miten ohjata oppivaa ryhmää*.

Kansanvalistusseura.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446310032>

Tampereen ammattikorkeakoulu. (2020). *Ammatillinen opettajankoulutus*.

Opetussuunnitelma 2020. https://content-webapi.tuni.fi/proxy/public/2020-05/liite_2_ao_ops_2020_uusi_20200405.pdf

Tilastokeskus. (2020). *Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijoita 23 500*.

https://tilastokeskus.fi/til/erop/2019/erop_2019_2020-06-05_tie_001_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2006). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (4. op.) Tammi.

(Alkuperäinen teos julkaistu 2002)

Wenström, S. (2020). *Positiivinen pedagogiikka ammatillisessa koulutuksessa*. Haaga-Helian

julkaisut 12/2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021063040689>

Liite 1: Aineistonhankintasuunnitelma

Tämän opinnäytetyön aineisto koostui seitsemästä teemahaastattelusta. Haastattelut nauhoitettiin haastattelijan omalla puhelimella Sanelin- ohjelmalla. Tietoturva huomioitiin siten, että puhelimesta on sormenjälkitunnistin ja lukituskoodi, joten ulkopuolinen ei pääse käsiksi puhelimen sisältöön. Haastatteluja on puhelimella äänitettynä seitsemän, kestoiltaan kukin puolesta tunnista tuntiin. Poistan haastattelut sanelimesta, kun opinnäytetyö on valmistunut.

Tutkimusprosessi toteutettiin hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen. Tutkimuslupa anottiin asianmukaisesti Tampereen kaupungilta. Tutkimukseen osallistujia informoitiin tutkimuksesta etukäteen kirjallisesti, saatekirjeessä kerrottiin aineiston hankkimismenetelmä, säilytys sekä salassapito. Saatekirjeessä kerrottiin myös tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Tutkimukseen osallistuvilta opiskelijoilta kerättiin kirjallinen suostumus erillisellä suostumuslomakkeella. Alaikäisten opiskelijoiden tutkimukseen osallistumisesta pyydettiin suostumus myös huoltajalta. Osallistujia informoitiin sekä saatekirjeessä että suostumuslomakkeessa siitä, että aineisto kootaan anonymisti, eikä haastateltava tule tunnistetuksi nimensä tai esimerkiksi sukupuolensa osalta. Saatekirjeessä informoitiin myös siitä, että aineisto säilytetään tietoturvallisesti, 12kk työn valmistumisen jälkeen se hävitetään asianmukaisesti. Aineisto pysyy koko prosessin ajan vain tutkijan käytössä, eikä sitä jaeta tai julkaista missään.

Haastattelujen äänityksen jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti. Litteroidut haastattelut nimettiin vain numeroilla, eikä niistä käynyt ilmi haastateltavan henkilöllisyys. Litteroitu aineisto säilytetään OneDrivessa sekä tutkijan omalla, henkilökohtaisella muistitikulla. Aineistoa ei pääse käsittelemään kukaan muu kuin tutkija, missään prosessin vaiheessa.

Opinnäytetyön aineiston ja tulokset omistaa tutkija. Tutkimuslupaa haettaessa määriteltiin, että tutkimus voidaan julkaista Tampereen kaupungin Internet- sivuilla, mutta itse aineiston omistaa tutkija.

Liite 2. Saatekirje

HAMK

8.4.2021

Hei!

Olen sosionomi- opiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyökseni tutkimuksen opiskelijoiden kokemuksista erityisestä tuesta ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa kokemustietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää erityistä tukea saavien ohjauksen ja opetuksen kehittämisessä. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Jokaisen kokemuksilla on merkitystä opetuksen ja ohjauksen kehittämiselle, joten kiitos panostuksesta jo etukäteen!

Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluina. Jokaiseen haastatteluun on varattu aikaa noin 0.5–1 tuntia. Haastattelut äänitetään, jotta haastattelija voi tutkia haastatteluaineistoa myöhemmin. Haastatteluäänitteet jäävät ainoastaan haastattelijan käyttöön eikä niitä julkaista tai jaeta missään. Haastatteluin kerätty aineistoa käsitellään anonymisti, joten haastatteluun osallistuneet henkilöt säilyvät nimettöminä ja tunnistamattomina myös valmiissa opinnäytetyössä.

Ystävällisin terveisin:

Heidi Juntunen

Liite 3. Haastattelurunko

- Mitä mielestäsi erityinen tuki on/tarkoittaa?
- Pyysitkö itse vai tarjottiinko sinulle erityistä tukea?
- Millaisia haasteita sinulla on?
- Saitko erityistä tukea jo peruskoulussa?
- Millaista erityistä tukea mielestäsi saat?
- Miten se ilmenee?
- Koetko voivasi vaikuttaa tuen muotoihin/määrään?
- Erot ytojen ja ammatillisten tuen välillä?
- Erot eri opettajien/ohjaajien välillä?
- Miten koet sopeutuvasi ryhmään? Koetko olevasi osa porukkaa vai ”erityinen”?
- Koetko tulevasi hyväksytyksi omana itsenäsi ja olevasi tärkeä osa opiskeluyhteisöä? Miten se ilmenee?
- Miten tuki eroaa integroidussa ja pienryhmässä?
- Millaista tukea haluaisit saada? Miten toivot tuen auttavan opiskelussasi?
- Millainen opettaja/ohjaaja on mielestäsi hyvä tuen antaja?
- Mitä ajattelet opintomenestyksesi ja erityisen tuen suhteesta? Onko siitä ollut hyötyä, mitä jos sitä ei olisi?